

PROGRESJONSPLAN

Progresjonsplanen beskriver hvordan vi planlegger innholdet for å sikre progresjon, at det skjer en gjennomtenkt utvikling gjennom tiden barnet går i barnehagen.

Planen er forankret i rammeplan for barnehagen og Lillevollens årsplan.

Rammeplanen beskriver sju fagområder som vi skal ses i sammenheng og være en gjennomgående del av barnehagens innhold.

Vi ser på leken som særdeles viktig for allsidig utvikling. Det skal derfor være mye lek i Lillevollen, den skal gjennomsyre dagen. Vi finner alle fagområdene igjen i leken.

Arbeidsmåtene og målene som er beskrevet under ett alderstrinn, følger utviklingen videre. Vi gjentar derfor ikke aktivitetene. For eksempel er "bøker" aktuelt på alle alderstrinnene og under flere fagområder selv om det ikke står oppført hvert sted. I alle fagområdene er det naturlig å bruke digitale hjelpemidler. Hvordan vi tenker den digitale progresjonen, har vi beskrevet i et eget område. Vi har definert sosial kompetanse som et eget område siden vi mener den sosial utviklingen er like viktig som den faglige.

Nedenfor viser vi hvordan vi planlegger utviklingen for aldersgruppene innenfor disse områdene:

1. Kommunikasjon, språk og tekst
2. Natur, miljø og teknologi
3. Etikk, religion og filosofi
4. Nærmiljø og samfunn
5. Kropp, bevegelse, mat og helse
6. Antall, rom og form
7. Kunst, kultur og kreativitet
8. Sosial kompetanse og emosjonell utvikling
9. Barnehagens digitale praksis.

KOMMUNIKASJON, SPRÅK OG TEKST

Barnehagen skal *"bidra til at barna får utforske og utvikle sin språkforståelse, språkkompetanse og et mangfold av kommunikasjonsformer"*

Personalet snakker om det vi gjør og skal gjøre, vi bruker språket til å snakke *med* barna, ikke *til*.

- Barna oppmuntres til samtaler, både i lek og hverdagsaktiviteter.
- Leken er en viktig arena for språkutvikling.
- "Grønne tanker, glade barn" er en metode for å lære barna og håndtere følelser og det sosiale samspillet, samt utvikle et språk for disse situasjonene. Vi tilpasser det til de ulike alderstrinn.
- Vi har utstyr som bøker, tegne- og skrivesaker, nettbrett, flanellograf og sangkort tilgjengelig.
- Vi vektlegger dette fagområdet sterkt fordi språk og kommunikasjon er grunnlaget for læring også i de andre fagområdene, og for opplevelsen av selve livet.

Alder	Mål	Arbeidsmåte
1-åringene	Har positive opplevelser ved å kommunisere med verbal- og kroppsspråk	• Personalet deltar i leken sammen med barna, også for å være rollemodeller i barnas sosiale utvikling • Sang, rim og regler • Pekebøker tilgjengelig for barna slik at de selv kan velge • Personalet sitter sammen med barna og setter ord på objektene i pekebøkene
2-åringene	Bruker språket til å uttrykke hva de ønsker og føler. Kjenner igjen forbokstaven sin. Lekeleser Begynnende rollelek	• Personalet bruker lengre setninger i dialogen med barna, og utfordrer også på den måten barna til å utvide sitt begrepsrepertoar. • Bøker er tilgjengelig for barna. • Snakke om følelser • Øve på turtaking • Barnas uttrykk og interesser gjenspeiles i aktiviteter og samlingsstunder • Høytlesing både i lek og samlingsstund • Vi starter bruken av det pedagogiske opplegget "Grønne tanker, glade barn" for å utvikle barnas språk slik at de selv, ved hjelp av språket, løser konflikter i samspill • Vi bruker nettbrett
3-åringene	Bruker enkelt verbalspråk til å uttrykke tanker og følelser (gjør seg forstått) og bruker språket til å delta i samspill/lek med andre barn på en adekvat måte. Kan noen fargenavn. Kan noen sanger, rim og regler. Bruker verbalspråket i leken. Begynner å mestre turtaking. Kjenner igjen navnet sitt Snakker i setninger Logoleser Lekeskriver	• Bøker er tilgjengelige, og personalet leser ofte for barna • Bibliotek • Musikk • Fortellinger • Sangleker • Lytte til lyder og rytme i språket, og starter en utforskning av dette (Språksprell) • Snakke om følelser og få hjelp til å sette ord på dem • Synliggjøre skriftspråket i avdelingens rom • Papir og blyanter alltid tilgjengelig • Personalet veileder og deltar i rolleleken • Personalet stimulerer til aktiv språkbruk i leken
4-åringene	Gjenforteller egne opplevelser. Bruker verbalspråket til å uttrykke mening og følelser. Lekeskriver og lekeleser. Kjenner igjen flere bokstaver. Lytter til ei fortelling over tid.	• Personalet er rollemodeller og viser at mye gjemmer seg i det skrevne ord slik at barna får gode opplevelser i møtet med skriftspråket. • Barna er med og velger ut bøker avdelingen skal kjøpe inn • Personalet leser mye for barna også under lek

	Bruker verbalspråket som hjelp i konfliktløsning. Har et nokså rikt ordforråd og forstår de fleste dagligdagse begreper. «Leser» alene i bøker og for hverandre Barna snakker sammen om det de ser i bøkene Barna leker rollelek	• Fortellinger • Bruke skriftspråk gjennom å skrive sitt eget navn og andres, under veiledning og oppmuntring fra personalet • Personal og barn har samtaler rundt skriftspråket, det gis TID for undring • Øvelse i å snakke alene foran andre, f.eks i samlingsstund • Barna velger noen ganger selv bøker og CDer de vil høre på, og noen ganger velger personalet for dem • Vi utvider bruken av det pedagogiske opplegget JEEP • Personalet legger til rette, deltar og støtter i leken
5-åringene	Har ergonomisk godt blyantgrep. Er interessert i skriftspråket. Skriver navnet sitt. Vet at bøker har mange ulike temaer og fortellinger. Kjenner til internett. Tar ordet i samlingsstund Gjenforteller fra fortsettelses bok, og fra fortellinger lest høyt Behersker rolleleken Bruker språket aktivt i leken i lag med andre barn Klapper stavelser i navnet sitt Behersker norsk talemål	• 5 åringene gis ekstra utfordringer gjennom en førskolegruppe der det fokuseres på språkets rytme, stavelsesdeling, forlyder, og rimord samt ekstra skriftspråkstimulering • Tegner og skriver • Leser i bøker • Språksprell • Bruker verbalspråket aktivt i leken • Språkets humor, som gåter og vitser • Det pedagogiske opplegget JEEP utvides enda mer og det forventes mer av barna

NATUR, MILJØ OG TEKNOLOGI

"Barnehagen skal legge til rette for at barna kan få et mangfold av naturopplevelser, og få oppleve naturen som arena for lek og læring.

Personalet legger til rette for aktiviteter ute på barnehagens område og på turer. Personalet legger også opp til samtaler om samspillet i naturen, vær, årstider, dyreliv, planter og mennesker. Barna bevisstgjøres om viktigheten av å ta vare på naturen og bærekraftig utvikling.

Alder	Mål	Arbeidsmåte
1-åringene	Opplever glede ved å være ute. Kjenner igjen noen husdyr på bilder. Kobler bilder av dyr til dyrelyden. Utforsker leketøy og hvordan de virker.	- Ser på bilder av dyr, bondegård og natur-trær/blomster. - Sang - Stabler store klosser eller lignende - Bli godt kjent på uteområdet - Begynnende erfaring med nærmiljøet - Prøver ut lekene - Lek på puterom - Enkel byggelek
2-åringene	Har erfaring med ulike værtyper. Kjenner igjen de største pattedyrene. Klassifiserer dyr, fugler, fisk osv Opplever mestring ved konstruksjonslek Forholder seg til regler på tur	- Bøker - Er med på enkel søppelsortering - Utforsker barnehagens uteområde - Turer i nærmiljøet - Erfare årstidene, varme, kulde, regn snø, glatt/isete - Aking - Lek med sand, vann, jord, is, snø - Putteboks, puslespill, klosser, konstruksjonslek - Nettbrett, f.eks se på dyrebilder
3-åringene	Vet at mat kommer fra dyr og vekster. Opplever glede ved å være ute i naturen. Behersker turregler. Kjenner årstidene. Vet at arter har ulike habitat. Behersker "stor-perler" og Duplo	- Turer i skog og mark - Iakttar og snakker om værrets skiftninger - Følger med på årstidene - Forsker på ulike teknikker med vann, sand og snø - Konstruksjonslek - Klippe med saks - Vi snakker om at vi må ta vare på naturen
4-åringene	Har begynnende innsikt i samspillet i naturen og bærekraftig utvikling. Kjenner igjen ulike arter, og kan klassifisere dem. Forsyner seg med mat etter behov, slik at mye mat ikke blir kastet Behersker togbanebygging, lego og "små-perler"	- Bøker og digitale hjelpemidler brukes i billedliggjøring av det vi ikke kan forske direkte på selv - Turer i ulike naturområder; fjære, skog og fjell for bedre å forstå forskjeller på dette - Barna gis TID til å undre seg sammen med andre barn og personalet - Eksperimentere og utforske både ute og inne - Vi ser på hvordan, og hvor, mat og drikke produseres
5-åringene	Opplever glede ved å ferdes i naturen og å være ute. Har god kunnskap om de vanligste dyr og vekster. Ser viktigheten av å ta vare på naturen og miljøet rundt oss Kan beskrive fenomener i den fysiske verden. Mestrer enkel bruk av IKT. Skjønner nytten av digitale medier. Behersker ulike former for konstruksjonslek	- Turer i skog og mark og fjæra, hvor barna gis mulighet til undring og utforsking sammen med personalet - Samtaler om dyr og vekster og naturens mangfold - Bøker og internett - Byggelek - Utvider sin evne til eksperimentering og utforsking gjennom å bli utfordret mer på dette av personalet - Får kjennskap til planeter og jorden som en del av dette systemet - Lærer om viktigheten av et godt samspill mellom mennesker og naturen

ETIKK, RELIGION OG FILOSOFI

"Etikk, religion og filosofi er med på å forme måter å oppfatte verden og mennesker på og preger verdier, normer og holdninger"

Personalet bruker det pedagogiske opplegget "Grønne tanker, glade barn" til hjelp i konfliktløsning og hensyntagen av andre. Målet er at barna skal opparbeide sosial kompetanse, der empati og evne til tilgivelse er sentrale element. Barnehagen har en nulltoleranse for utestenging og mobbing. Personalet griper raskt inn og iverksetter tiltak når det observeres tendenser til dette.

Personalet samtaler med, og veileder barna, i samspill og lek. Vi prater om rett- og galt, og den gyldne regel (du skal være mot andre som du vil at de skal være mot deg). Vi oppmuntrer barna til å undre seg over fenomener i samfunn og natur. I dette fagområdet er det naturlig å snakke om bærekraftig utvikling ut fra et etisk perspektiv.

Alder	Mål	Arbeidsmåte
1-åringene	Undrer seg over ting i hverdagen Har begynnende forståelse for at også andre mennesker eksisterer og også har behov. Erfarer at verden rundt består av objekter som har navn	- Barna erfarer gjennom samspill at de kan bestemme selv til en viss grense, før det går utover andre - Barna erfarer turtaking i hverdagssituasjoner, lek og aktiviteter - Bøker - Begynnende erfaring med normer og verdier, grensesetting og veiledning (biting, puffing, ta ifra leker, dele leker osv)
2-åringene	Setter sine behov litt på vent. Venter på tur uten å bli lei seg. Skjønnere at noen ting er «galt». Viser omsorg for andre. Får den første forståelse av de norske høytidene	- Øve på turtaking - Gjøre noe for andre uten å forvente noe tilbake - Snakker om følelser - Synge jule- og påskesanger - Øve på å leke sammen med andre barn på rom alene (under oppsyn) - Undre seg over "ting" - Grønne tanker glade barn - Nettbrett – f.eks film om barn i andre land
3-åringene	Rydder selv opp i enkle konflikter. Undrer seg over filosofiske spørsmål. Hjelper andre barn. Begynner å sette andres behov foran egne. Samarbeider med andre	- Snakker om hvordan vi skal være mot hverandre, «Den gyldne regel», personalet er forbilder gjennom samspillet med barna - Begynner å beherske turtaking - Øver på å følge regler i leken - Øve på- og snakke om hvorfor det er viktig å kunne vente på tur
4-åringene	Kjenner til «Den gyldne regel», og greier å forholde seg til den. Har evne til tilgivelse. Viser toleranse for andre og for ulikheter. Øver på å løse konflikter. Venter på tur. Hevder seg selv og sine behov uten at det går ut over andre Kjennskap til høytidene	- Samtaler rundt grunnleggende verdier og normer i samfunnet - Få kjennskap til tradisjoner og sanger knyttet til høytider - Snakker med barna om ulike livssyn - Vi snakker også om døden som en naturlig del av livet hos planter, dyr og mennesker - Snakker med barna om hvorfor det er viktig at vi tilgir hverandre når vi har bedt om unnskyldning
5-åringene	Har evne til å ordne opp i konflikter uten voksenhjelp. Filosofierer over grunnleggende spørsmål. Har tilegnet seg samfunnets grunnleggende normer og verdier etter hva vi kan forvente i et alder.	- Filosofiske samtaler - Samtaler om etiske og religiøse temaer Leken er sentral i dette fagområdet for alle aldersgruppene. Gjennom leken erfarer barna samfunnets normer og verdier, og sosialiseres inn i barnehagekulturen så vel som storsamfunnets kultur. Filosofiske problemstillinger blir utforsket i trygge rammer i leken. Derfor viktig at personalet deltar og observerer i leken.

NÆRMILJØ OG SAMFUNN

"Barnas medvirkning i barnehagens hverdagsliv legger grunnlaget for videre innsikt i og erfaring med deltakelse i et demokratisk samfunn."

Personalet oppmuntrer barna til å medvirke i sin egen hverdag. Alle skal få utfordringer og like muligheter til deltakelse. Barna skal bli kjent med den samiske kulturen.

Turer ut av barnehagen utvikler seg etter hvert som barna blir eldre. De yngste har kun korte turer helt nært barnehagen. Storavdelingene drar på litt lengre turer, både for å oppleve natur og kultur.

Alder	Mål	Arbeidsmåte
1-åringene	Er bevisst seg selv som enestående individ Kan navn på barna og personalet på avdelingen	- Barna har sin egen plass i garderoben med bilde og navn - Navnesanger - Pekebøker lett tilgjengelig - Gjøre seg kjent med omgivelsene og de andre (barna og personalet) i barnehagen – inne og ute - Små turer utfor barnehagens område - Observere det som skjer utenfor barnehagen: se fly, buss, biler, søppelbilen, melkebilen, høre toget og hurtigruta, møte postbudet osv
2-åringene	Erfarer at handling fører til noe Vet navnet på barnehagen Kjenner barnehagens uteområde Begynnende forståelse av trafikksikkerhet	- Barna får erfaring med barnehagen som et miniatyrsamfunn utenfor familien, og tar hensyn til andre samtidig som de har sin spesielle plass i dette - Utelek - Rydde leker på plass - Turer og lek utenfor barnehagens område - Snakker om trafikksikkerhet - Forberedelser til 17.mai - Nettbrett, f.eks se på bilder av oss selv
3-åringene	Kjenner nærmiljøet til barnehagen Har begynnende kunnskap om urbefolkningen i Norge Kjenner til litt av Norges historie gjennom 17.mai Forstår at man må være forsiktig i trafikken	- Bruker naturen nært barnehagen og er selv med på å velge turmål - Opplevelser gjennom aktiviteter og lek utenfor barnehagen, også i gymsal - Bøker, nettbrett og PC brukes til å utvide barnas erfaringer - Høre samisk sang, musikk, bilder, kultur - Vårfest i lag med nabo-barnehage - Snakker om trafikk, regler og oppførsel når vi er på tur
4-åringene	Har kunnskap om lokalsamfunnet i Bodø Har kunnskap om trafikksikkerhet Kjenner til biblioteket	- Drar på utstillinger og forestillinger f.eks på Flymuseet, Stormen og Nordlandsmuseet - Tarkus-trafikkopplegg fra Trygg Trafikk brukes - Bibliotek, kino - Dramalek/rollelek
5-åringene	Vet at Norge er et land, kjenner til demokrati Har kjennskap til kulturelle ulikheter og likheter, både mellom mennesker og land Har utviklet prososial atferd Behersker rollelek	- Snakker om kongefamilien, leser og ser på bilder av dem - Synger samiske sanger og har tema om urbefolkningens tradisjonelle kultur, klær og matretter - Vi snakker om FN-dagen, og naturlig da er temaet "barn i andre land" og bærekraftig utvikling.

KROPP, BEVEGELSE, MAT OG HELSE

«Barna skal inkluderes i aktiviteter der de kan få være i bevegelse, lek og sosial samhandling, og oppleve motivasjon og mestring ut fra egne forutsetninger.»

Lillevollen barnehages fysiske innemiljø er godt tilrettelagt for veksling mellom aktivitet og hvile, og i de fleste rom kan barna boltre seg godt under lek. Barnehagen har fokus på et sunt kosthold og at måltidene skal være en trivelig stund for alle. Barna medvirker i måltidsaktiviteter som f.eks å lage varme måltid. Det skal være progresjon i utfordringene i utelek og på turer. De eldste skal f.eks oppleve mer uvær, mørketid og holke, enn de yngste. Barna er mer ute og på lengre turer etter hvert som de blir eldre.

FNs barnekonvensjon påpeker at det er en viss grad av risiko og utfordring integrert i leken, og at dette er en nødvendig del av aktivitetene. Man må finne en balanse mellom risiko og trygghet for at barn skal kunne få en god allsidig utvikling.

Alder	Mål	Arbeidsmåte
1-åringene	Kjenner navnet på de ulike kroppsdelene Beveger seg til musikk og sangleker Spiser uten hjelp	- Får hjelp til å vaske hendene før måltid - Pekebøker og sanger som benevner de ulike kroppsdelene til barna - Bruke tid på stell – av – og påkledningsstundene - Fysisk lek ute og inne - Øve på å spise selv - Sanger med bevegelser
2-åringene	Sitter på toalettet selv Begynnende interesse for påkledning av enkle plagg Spiser all mat selv God kroppsbeherskelse Driker av vanlig kopp Kjenner til ulike matvarer som frukt, pålegg, brød, melk osv Bruker kroppen allsidig – eksempelvis hopper, løper, klatrer, kryper, danser	- Snakke om avvenning av bleie, do-trening - Motiveres av personalet for påkledning av enkle plagg - Motoriske utfordringer og lek ute og inne - Stordalshallen - Turer i nærområdet - Øver på å smøre maten selv - Få oppleve og kjenne på "farlige" ting som å hoppe, henge, klatre - Samlingsstunder
3-åringene	Kjenner egen kropp Smører maten selv Går på do Vasker hendene selv Kler på seg selv med hjelp Behersker ulendt terreng Begynnende forståelse av hvordan kroppen fungerer Leker enkel regellek	- Allsidig bevegelse og fysisk lek på barnehagens uteområde, på turer og i gymsal - Snakke om hygiene - Lære om hvordan kroppen fungerer gjennom erfaring og samtaler - Vi snakker om seksualitet på en enkel måte og om grensesetting (hva er ok og hva er IKKE ok) - Turer i fjære, skog og mark - Nettbrett, bøker og PC for å hente informasjon, f.eks om sunne matvarer
4-åringene	Har gode erfaringer med å bruke kroppen gjennom ulike aktiviteter og motoriske utfordringer Kler på seg selv Klipper med saks Leker regelleker	- Skigåing, aking, tauhopping, ballspill, og sangleker - God tilrettelegging og deltagelse av personalet ved av- og påkledning - Barnas egne initiativ til fysiske aktiviteter blir tatt hensyn til og fulgt opp - Legge opp til aktiviteter som krever klipping og annen finmotorisk aktivitet
5-åringene	Forstår og respekterer at vi ikke er like Mestrer å klatre i trær Har begynnende kunnskap om hva et sunt kosthold er Har et godt forhold til kroppen sin, og kjenner til hva den tåler (f.eks tørste, kulde, belastning)	- Personalet legger til rette for at alle skal ha noe de mestrer motorisk, og at kroppslig lek er trygt men utfordrende - Tur til Keiservarden

ANTALL, ROM OG FORM

"Arbeid med fagområdet skal stimulere barnas undring, nysgjerrighet og motivasjon for problemløsning."

Gjennom lek, eksperimentering og hverdagsaktiviteter utvikler barna sin matematiske kompetanse. Dette fagområdet brukes i all slags lek og i hverdagssituasjoner som f.eks påkledning og borddekking. Barna måler, sorterer og eksperimenterer i leken. Uteleken er en fin arena for dette fagområdet, f.eks sammenligne korte og lange pinner, telle kongler, sortere steiner etter vekt og størrelse, skrive med pinne i sanden, orientering eller å lage og bruke skattekart.

Alder	Mål	Arbeidsmåte
1-åringene	Er begynt å sortere leker i kasser Er introdusert med tallbegreper opp til 5 Kjenner igjen sin egen plass i garderoben og ved bordet	• Personalet er med og sorterer leker sammen med barna • Bøker om tall og mengder som er lett tilgjengelige for barna • Teller barnas egne fingre og tær • Være med å rydde og sortere leker, systematisering • Lek med former, putteboks • Erfare og utforske leker med form og mønster • Grovmotorisk lek
2-åringene	Kjenner tallbegreper opp til 5 Forstår at det fins ulike størrelser Klassifiserer leker Kan dekke på/leke med lekekopper Teller litt Enkel konstruksjonslek	• Duplobygging-symmetri og størrelse • Puttekasser- form og størrelse • Lek med puslespill, Duplo og lignende • Samtale under f.eks måltid, påkledning, samlingsstund (over/under, liten/stor, høyre/venstre, mer/mindre osv) • Teller • Lek med lekekopper/"dekke på" • Er med på å dele opp frukt og fordele til alle • Garderobesituasjonen har mange matematiske begreper, personalet utnytter dette bevisst • Puslespill, perler og lignende
3-åringene	Begynner å forstå mengdebegreper og preposisjoner Teller Snakker om matematiske begrep, og bruker dem i leken	• Bygge med Lego, eller andre konstruksjonsleker • sortering, f.eks Lego etter ener-, toer-, treer-mengder ved hjelp av øynene på klossene. • Lager geometriske mønstre ved hjelp av leker, naturmaterialer og annet • Personalet bruker preposisjoner som eks over, under, ved siden av i situasjoner det er naturlig • går på tur • Bøker, nettbrett og PC
4-åringene	Kjenner navn på ukedager og måneder, årstider Kan navn på ukedagene og rekkefølgen av dem	• Spill, og spesielt spill med fokus på tall og mengder, f.eks Yatzy eller Ludo • Konstruksjonsleker som utfordrer barna matematisk • Snakke om antall dager i uka, antall måneder i året og årstider
5-åringene	Forstår begreper innenfor vekt, volum, antall, rom og form, og bruker dem i det daglige Kjenner begreper innenfor måling og veiing Kjenner veien mellom hjem og barnehage Kjenner veien mellom barnehage og turområdene	• Førskolegruppa jobber ukentlig med begrepene mengder, størrelse, vekt, volum, antall, rom og form, og tallene 1-10 • Designe egne produkter i ulike former, i ulike mønstre og størrelser • Måling og veiing i leken

KUNST, KULTUR OG KREATIVITET

«... barna får være sammen om å oppleve og skape kunstneriske og kulturelle uttrykk »

I Lillevollen ønsker vi å ha mange forskjellige innfallsvinkler til dette fagområdet. Det være seg lek, musikk, dans, film, ulike formingsaktiviteter, litteratur eller opplevelser utenfor barnehagen. Vi legger til rette for barnas kreative prosesser, der opplevelsen er viktigst – ikke produktet.

Alder	Mål	Arbeidsmåte
1-åringene	Leker med ulike typer formingsmateriell Kjenner noen sanger Føler glede av å høre, utøve og oppleve musikk Danser/beveger seg til musikk Ser i bøker	- Leker med maling hvor de selv velger farger og utforming - Sang - Musikk - Billedbøker - Vi bruker ulike instrumenter som også ungene får prøve - Øve på lytting, iakttagelse og uttrykke seg med lyd og bevegelse - Observere andre barn i lek, f.eks når de danser eller maler – lærer av hverandre - Sanger med bevegelser
2-åringene	Kjenner ulike formingsmateriell Kjenner flere sanger Danser "Leser" i bøker	- Male med pensel og tegne med fargeblyanter - Sang og sangleker - Danse - Øver på å lytte - Puslespill - Billedbøker med noe tekst - Symbollek (f.eks servere kaffe på "leke")
3-åringene	Kjenner ulike sangleker knyttet til barnekulturen Deltar i formingsaktiviteter med glede Behersker å male med pensel Behersker å tegne med blyant Bruker sin fantasi og kreativitet til å skape Går inn i roller i leken Synger Bruker internett for å finne ut av ting	- Personalet introduserer barna for estetiske og kreative uttrykksformer - Ser i bøker, bruker internett og opplevelser utenfor barnehagen for å få nye inntrykk - Sangleker - Har instrumenter tilgjengelige - Personalet leser eventyr og fortellinger - Bygger med f.eks klosser, steiner, kongler - Har utkleddingsutstyr tilgjengelig - Bruk av pc/nettbrett (f.eks finne informasjon om ulver hvis vi har rovdyr som tema)
4-åringene	Kjenner glede ved selv å skape Kjenner lokalmiljøets arkitektur og landskap	- Turer ut av Lillevollen hvor vi ser på ulike former og arkitektur i Bodø by - Prosjekter som har fokus på forming, musikk, dans og sang - Barna dikter egne eventyr og fortellinger - Bibliotek og kino
5-åringene	Har funnet sine egne uttrykksformer i lek og skapende virksomhet Kjennskap til bruk av nettbrett, pc, fotoapparat (digitale hjelpemidler)	- Dramatiserer egne fortellinger - Bøker med fortellinger fra eget lokalmiljø og landsdel - Turer i lokalmiljøet - Møte med ulike kulturminner og landskap i lokalmiljøet - Møte med kunstnere enten "i live" eller gjennom litteratur/internett, musikk og lignende

SOSIAL KOMPETANSE og EMOSJONELL UTVIKLING

"Barnas selvfølelse skal støttes, samtidig som de skal få hjelp til å mestre balansen mellom å ivareta egne behov og det å ta hensyn til andres behov."

Sosial kompetanse handler om å kunne samhandle positivt med andre i ulike situasjoner. Denne kompetansen uttrykkes og tilegnes av barn i samspill med hverandre og med voksne.

I Lillevollen jobber vi for at alle barna skal ha en eller flere venner, og at de skal kunne omgås hverandre på en god måte. Å samhandle positivt med andre, krever øvelse. Vi mener at leken, der personalet er støtte og hjelp, er den beste arenaen for å øve på og lære dette. Personalet skal være gode rollemodeller og vise en anerkjennende holdning til barna. Vi bruker ulike hjelpemidler som f.eks litteratur, rollespill eller bilder for å konkretisere ulike situasjoner slik at barna får en bredere forståelse.

Mennesker som mestrer balansen mellom selvhverdelse og det å se andres behov, har god sosial kompetanse. En god følelsesmessig utvikling der barnet er trygg på seg selv, er grunnlaget for et godt samspill med andre. Barns emosjonelle utvikling danner grunnlaget for både den sosiale og den kognitive utviklingen. Man må ha en trygg emosjonell base for både å lære og å samspille med andre.

Alder	Mål	Arbeidsmåte
1-åringene	Viser empati med andre barn Har en god opplevelse med å samspille med andre. Begynnende forståelse av turtaking og at man må dele Trives i barnehagen Har gode følelsesmessige opplevelser i barnehagen Opplever tilhørighet til barnegruppa Opplevelse av mestring	• Lek • Øve på å dele på leker og på oppmerksomhet fra den voksne • Samlingsstund • Personalet er mye på gulvet og veileder barna i deres samspill med andre • Jobber med å få til en rolig og positiv atmosfære ved måltid og i garderoben • Hjelper barna med å komme inn i lek • Observasjon – tolking av barnets følelser • Leser barnas kroppslige uttrykk slik at vi kan tolke deres følelser (noen slår når de er sinte eller lei seg, noen gråter og noen er helt stille) • Fokus på barns medvirkning
2-åringene	Biter, slår, dytter, klyper ikke andre Leser og tolker andres kroppsspråk/ansiktsuttrykk (sint, glad, trist) Leker i lag med andre barn Viser medfølelse med andre Begynner å knytte vennskap til hverandre Barnet føler tilhørighet til barnehagen	• Lek på smårom uten voksenhjelp i korte frekvenser • Voksenstøtte i symbol- og rollelek • Vi snakker om følelser og om hvordan vi skal være mot hverandre • Fysisk lek ute og inne • Hjelper barna til å kontrollere følelser og sette ord på dem • Glede og humor er viktig i samspillet • Støtte i å mestre selv – barns medvirkning står sentralt • Støtter barnet i utviklingen av et positivt selv bilde
3-åringene	Begynner å løse konflikter selv Forstår at andre kan ha andre behov enn dem selv Viser omsorg for andre barn Mestrer å vente på sin tur og å dele på leker og utstyr Begynner å mestre rollelek	• Estetiske opplevelser sammen med andre, f.eks musikk, dans eller fellesprosjekter • Samarbeidsprosjekter som f.eks å lage bilde i lag, bygge noe i lag, løse oppgaver i lag • Tilrettelegging for gruppelek både ute og inne • Observasjon, og hjelp og støtte tilpasset det vi til enhver tid observerer • Snakker med barna om hvordan vi skal forholde oss til hverandre • Gir barna ansvar for oppgaver, f.eks dekke bord, rydde, hjelpe andre • Prøver å skape en "delekultur" – snakker med barna om å dele og glede seg på andres vegne

4-åringene	Kan samarbeide og leke med andre barn uten å komme opp i konflikter Mestrer rollelek Hjelper og oppmuntrer andre i lek og hverdagsaktiviteter Søker hjelp hos personalet for å kontrollere sterke følelser Liker seg selv – har et positivt og balansert selvilde Opptrer vennlig og imøtekommende overfor andre – både barn og voksne	Den gylne regel – du skal gjøre mot andre som du vil andre skal gjøre mot deg Hjelper barnet å finne strategier for å mestre sterke følelser. Skjønner at alle må få bestemme i leken Vi roser ikke uhemmet, prøver å gi spesifikk ros på hvem barnet <i>er</i>, ikke bare rose det de gjør Snakker om hvordan vi skal møte andre mennesker slik at de får lyst til å være i lag med oss.
5-åringene	Mestrer balansen mellom selvhevdelse og å se andres behov Tåler at andre erter dem litt ved å ta igjen på en konstruktiv måte Forstår samfunnets uskreve regler om hvordan vi skal forholde oss til hverandre Løser de fleste konflikter selv	Utfordrer barna på "tull og tøys" – lære dem å tåle en spøk uten å bli såret eller fornærmet. Stiller forventninger til barna som samsvarer med deres utviklingsnivå Hjelper til i konfliktløsning når barna ikke får det til uten hjelp

BARNEHAGENS DIGITALE PRAKSIS

«Barnehagens digitale praksis skal bidra til barnas lek, kreativitet og læring. Ved bruk av digitale verktøy i det pedagogiske arbeidet, skal dette støtte opp om barns læreprosesser.»

Vi skal gi barna en begynnende etisk forståelse knyttet til digitale medier. F.eks ved å forklare dem hvorfor vi ikke tar bilder av ansiktene deres når vi skal bruke bildet på digitale plattformer.

Personalet skal være aktive sammen med barna ved bruk av digitale verktøy. Vi ønsker ikke at barna skal være digitale konsumenter, men at den digitale praksisen skal tilføre leken og utforskningen noe nytt.

Barnehagen har ulike digitale verktøy som barna har tilgang til: kopimaskin, skanner, Ipad, pc, telefon, vekt, kalkulator og fotoapparat. Utstyret brukes i lag med personalet, og kan være et godt utgangspunkt for utforskning, inspirasjon og lek.

Det er mange apper som støtter barnas læreprosesser på en god måte, og som utfordrer både tanken og samspillet mellom barna. De digitale verktøyene skal ikke dominere praksis, de skal være et supplement og hjelpemiddel i lek og entreprenørskapsprosjekter.

Alder	Mål	Arbeidsmåte
1-åringene	Etter anbefaling fra FHI bør ikke 1 åringene ha tilgang på skjerm. Vi forholder oss til dette og venter til barnet er 2 år før de får tilgang til digitale verktøy som i pad	
2-åringene	Utforsker digitale verktøy	- Barna utforsker og leker med apper på Ipad - Ser filmsnutter og lignende som kan inspirere til lek og prosjektarbeid - Begynnende erfaring med digitalt mikroskop - Barna ser personale som bruker digitale verktøy i hverdagen, f.eks pc, ipad og tlf. på avdelingen - Barna deltar sammen med personalet og bruker berøringsteknologi/Ipad - Ser filmsnutter/bilder på skjerm eller lerret - Barna får sanseopplevelser ved bruk av musikk
3-åringene	Behersker enkel bruk av forskjellige digitale verktøy som fotoapparat, Ipad, pc Utforsker digitalt mikroskop	- Vanskelighetsgraden på appene øker og gir større utfordringer etter hvert - Barna tar bilder med fotoapparat, og vi ser på prosessen videre med bildebehandlingen - Utforsker det digitale mikroskopet i hverdagen og på tur
4-åringene	Begynnende praktisering og bruk av digitale verktøy Barna samarbeider	- Bruker digitale verktøy i leken, f.eks digitalt mikroskop - Barna bruker digitale verktøy aktivt i lek og prosjektarbeid - Kopierer og skriver ut ideer og annet stoff fra nett - Bruker digitalt mikroskop både på tur og i barnehagen med undring og nysgjerrighet
5-åringene	Praktiserer og tar i bruk digitale verktøy og vet hva de brukes til. De kan skape noe Begynnende forståelse for nettvett og kildekritikk	- Barna bruker digitale verktøy mer selvstendig, med veiledning fra personalet - Bruker mer avanserte apper - Snakker og viser barna at alt på internett ikke er sant (nettvett og kildekritikk) - Barna er med på å lage fotofortelling eller lignende i gruppe

